

Ramon Llull Llibre d'amic i amat

Versió de

Sebastià Alzamora

Tast de Clàssics

Fundació
Carulla

Ramon Llull
Llibre d'amic i amat

Versió de
Sebastià Alzamora
Tast de Clàssics

**Editorial
Barcino**

TAST DE CLÀSSICS, 12

Primera edició: novembre 2016

© de l'adaptació i de la introducció,
Sebastià Alzamora, 2016
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S.A.
Acàcies, 15. 08027 Barcelona
www.editorialbarcino.cat
Edició núm. 845

DL B 21097-2016
ISBN: 978-84-7226-807-4
Preimpresió i impressió: FOTOLETRA, S.A.
Passeig de Sant Joan, 198. 08032 Barcelona

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	7
Algunes dades sobre l'autor	7
Alguns apunts sobre la recepció i la influència de l'obra lul·liana	11
El <i>Llibre d'amic i amat</i> o la contemplació exaltada	16
Aquesta versió	20
LLIBRE D'AMIC I AMAT	23

INTRODUCCIÓ

ALGUNES DADES SOBRE L'AUTOR

Però poques, perquè afortunadament la biografia de Ramon Llull està àmpliament documentada i llargament explicada, tret d'algunes dates que sempre ballen una mica, començant per les del naixement i la mort de qui va ser el primer i un dels més importants dels escriptors i pensadors en llengua catalana, i també de l'Europa de l'Edat Mitjana, qualificatius que podem adjudicar-li sense por d'incórrer en cap ditirambe. Com també podem afirmar, sense exagerar ni impostar gens la veu, que la influència de l'obra lul·liana ha perdurat al llarg dels segles, amb més o menys fortuna segons les èpoques històriques, fins al dia d'avui, en què es troba de bell nou plenament vigent i en el primer pla de l'actualitat. Ho demostra la intensa activitat institucional, acadèmica, artística,

literària i eclesiàstica que s'ha desplegat entorn de la celebració de l'anomenat Any Llull, en el qual ens trobem encara immersos en el moment de publicar aquest llibre.

Les dates més probables de la naixença i la defunció de Ramon Llull són els anys 1232 i 1316, respectivament, tot i que, com dèiem, sempre queden alguns dubtes de precisió cronològica, perfectament comprensibles, d'altra banda, quan parlem d'una època tan reculada. Tant se val. El fet és que Llull va gaudir d'una vida inusualment longeva per la seva època i també inusualment fecunda, sempre donada a un cert sentit de l'excés que no fa més que contribuir a fer créixer encara més la seva figura colossal, en la qual la realitat històrica i la llegenda, la rumorologia, les falsedats i fins i tot els textos apòcrifs hi tenen cabuda.

Sigui com vulgui, aquesta trajectòria vital tan perllongada es divideix clarament en dues etapes que clarament es confronten i alhora es complementen: la de la vida mundana que va portar fins a l'entorn dels trenta anys, i la de la vida intensament abocada a una activitat espiritual i intel·lectual sovint frenètica, que ja no havia d'abandonar durant la resta dels seus dies. Fill d'una rica família cortesana instal·lada a Mallorca després de la conquesta de l'illa per part de Jaume I, l'any 1229, Ramon Llull va néixer i va créixer a Palma envoltat de tota mena d'oripells i riqueses, i ben aviat va ocupar càrrecs d'una certa rellevància a la cort del

mateix rei Jaume I, i després també, més breument, a la del seu fill Jaume II. Es va casar amb la senyora Blanca Picany, amb la qual va tenir dos fills, tot i que la ja esmentada naturalesa excessiva del personatge duia el jove Llull a lliurar-se amb fruïció als plaers terrenals que després tant havia de blasmar en les seves obres —sense anar més lluny, al mateix *Llibre d'amic i amat*. Les dones, el menjar i la beguda, i també la cacera, eren les seves grans aficions, que, pel que sembla, no dubtava a practicar amb desmesura i amb una completa absència de res que s'assemblés a la culpa o la contrició.

Tot plegat girà de sobte en un dels episodis de la vida de Llull que més especulacions ha generat i que més desdibuixa, en la seva biografia, la ratlla que separa el mite o la llegenda dels rigorosos fets històrics: el de la revelació. Es tracta d'una visió produïda no se sap en quines circumstàncies, o d'un encontre eròtic extremadament desagradable amb una de les dones que literalment perseguia, com també s'ha dit. El fet és que, en un determinat moment, Llull restà convençut d'haver rebut l'aparició de Jesucrist, que li havia encomanat la missió de dedicar la seva vida a escampar la bona nova del seu diví reialme i d'adoc-trinar els infidels que vivien de manera equivocada, ço és, els jueus i els musulmans (o “sarraïns”, com se'ls acostumava a denominar).

Dit i fet, Ramon Llull va abandonar esposa, fills, béns i possessions, que quedaren a càrrec d'un admi-

nistrador, i es va recloure en una casa que la seva família tenia al Puig de Randa, per dedicar-se al llarg d'uns deu anys a l'estudi de les llengües, l'oració, la penitència i el dejuni, a la contemplació de Déu i, sobretot, a la preparació del que acabaria essent la seva vastíssima obra. Tot plegat, amb un fervor més gran que el que havia dedicat fins aleshores a la luxúria i la dissipació. La resta, mai més ben dit, ja és història: transcorreguts aquests anys de retir i d'esforç, Llull es va trobar en condicions de tornar al món per començar a oferir els primers fruits de la seva escriptura. I també per lliurar-se a una febril activitat viatgera, que el duria sovint a terres musulmanes, per escampar-hi el missatge de la fe vertadera —sens dubte dominava la llengua àrab—, i a recórrer una multitud de ciutats europees, on procurava entrevistar-se amb prínceps, prelats, nobles i altres poderosos del seu temps, a la recerca de suports per a la seva particular missió proselitista, i també amb filòsofs, teòlegs i pensadors de les principals universitats, amb els quals discutia i polemitzava sobre la seva gran obsessió: com acordar raó i folia, o com copsar dins els paràmetres de la racionalitat i l'enteniment humans la grandesa infinita del Déu del catolicisme i els seus valors. Aquesta és també, com no podia ser cap excepció, la temàtica entorn de la qual gira, de dalt a baix, el *Llibre d'amic i amat*.

ALGUNS APUNTS SOBRE LA RECEPCIÓ I LA INFLUÈNCIA DE L'OBRA LUL·LIANA

Necessàriament sumarís, novament, però suficients per donar una idea de l'envergadura i la potència d'una ment pensadora que, en els nostres dies, només podem qualificar de genial, en el sentit que van conferir els romàntics europeus a l'expressió "home de geni".

Tal com hem mencionat abans, la recepció de l'obra lul·liana no sempre va ser còmoda, i segurament la resistència més rocosa i bel·ligerant contra l'ingent llegat intel·lectual, espiritual i literari del nostre autor la va personificar Nicolau Eimeric, inquisidor general d'Aragó, que, ja a mitjan segle XIV, poc més de cent anys després de la mort de Ramon Llull, va iniciar i sostenir en el temps una persecució dels textos lul·lians que va arribar a extrems de veritable obsessió. Eimeric es va posar en guàrdia contra el lul·lisme en tenir notícia d'uns deixebles valencians del pensament lul·lià que va considerar d'una ortodòxia diguem-ne problemàtica per a la severa interpretació de la doctrina catòlica que ell professava. A partir d'aquí, Eimeric va acusar Llull d'haver difós idees herètiques, i, per demostrar-ho i aconseguir el seu objectiu, que no era altre que incloure el corpus lul·lià dins l'índex de llibres prohibits per l'Església catòlica, no va dubtar a tergiversar els escrits de Ramon Llull, ni a atribuir-n'hi d'altres que eren directament falsos, fins al punt que no resulta exagerat afirmar que, si una cosa va acon-

seguir Eimeric, en el seu zel inquisidor, va ser inventar-se un anti-Llull que poc o res tenia a veure amb l'autèntic, però que, tot amb tot, i per venir de qui venia, va arribar a gaudir d'un predicament prou considerable. Les maniobres d'Eimeric varen causar una forta indignació al rei Pere el Cerimoniós, que va sol·licitar sense èxit a l'Església que el gironí fos expulsat del càrrec d'inquisidor general, i tant era l'enuig del monarca que sembla que en algun moment va arribar a sospesar seriosament la possibilitat de fer-lo escanyar. Tanmateix, Eimeric va gaudir del suport de Joan I, fill i successor del rei Pere, que li va donar la seva protecció, tot i que el mal que Eimeric podia fer a la correcta lectura del Doctor Il·luminat, com també es coneixia ja a Llull, ja estava fet.

Allò que més molestava Eimeric de Ramon Llull era segurament la confiança i la defensa constant que va fer sempre de la llibertat i la capacitat individual de raonar sobre la veritat. Efectivament, en els seus escrits Llull no pretenia dogmatitzar, com tampoc no pretenia, en vida, imposar la seva autoritat als oïdors de les seves predicacions ni als interlocutors que acceptaven de debatre o polemitzar amb ell. I és que Llull estava tan convençut d'haver rebut un missatge i una missió directes de Jesucrist, i estava, doncs, tan segur de la veritat que defensava, que el que volia era proporcionar les eines necessàries perquè cadascú arribés lliurement a les conclusions correctes, que consistien bàsicament en la contemplació i la reverència degudes al

Déu etern i infinit que ell descrivia a les seves obres. Aquestes eines es troben contingudes en el conjunt de la seva inesgotable Art Magna, i també en la voluntat didàctica que impregna tots i cadascun dels seus llibres, incloent-hi el *Llibre d'amic i amat*. «Si no ens entenem per llenguatge, entenguem-nos per amor», diu l'amic a l'ocell quan el sent cantar dins el jardí que tots dos habiten, «perquè en el teu cant es representa als meus ulls l'amat.» Recordem que, entre les diverses iniciatives promogudes per Llull, destaca l'escola de traductors de Miramar, creada sota els auspicis de Jaume II per formar joves en el coneixement d'idiomes, a fi que la diversitat lingüística no fos impediment a l'hora de divulgar la veritat de la fe catòlica. Aquesta voluntat de concordar llenguatges, idiomes i cultures, aquesta obertura a l'altre, aquesta disposició a l'entesa i al diàleg —tot i que, com diu el lul·lista Anthony Bonner, no deixés de ser un diàleg amb una certa trampa, atès que Llull estava, com hem dit, plenament convençut de la veritat que defensava i, per tant, de l'error en què, no per mala voluntat, sinó per simple ignorància, incorrien els altres—, són fonamentals en aquesta actitud profundament didàctica amb què Llull encara la seva labor, i causaven lògicament repugnància en personatges tan severos i inflexibles com Eimeric. No endebades, i fent una translació també una mica tramposa als debats que ocupen el nostre món actual (en cada època, és freqüent que els lectors intentin aproximar els grans autors, per pretèrits que siguin, a

la seva pròpia òptica), Llull sovint és assenyalat com un precursor del que avui coneixem com a “diàleg entre civilitzacions”.

Per fortuna, l'odi d'Eimeric contra Llull fou contrarestat, en gran mesura, per l'estima i l'atenció que dedicaren a l'autor mallorquí una llarga i insigne llista de grans pensadors europeus, que varen trobar, en la lectura de Ramon Llull, estímulo i il·luminació per a les seves pròpies obres. En època del Renaixement són abundants els lectors de Llull, i d'una qualitat intel·lectual extraordinària, començant per Giordano Bruno, i continuant per altres noms de l'envergadura de Bernat de Lavinheta, Cornelius Agrippa, Pierre Grégoire o Nicolau de Cusa, que exemplifica una paradoxa que durant molts de segles va afectar el lul·lisme i que, sens dubte, tenia la seva arrel en la croada inquisidora de Nicolau Eimeric, d'una gran repercussió i durabilitat. Aquesta paradoxa: lector acèrrim de Llull, com la seva biblioteca demostra que era, Nicolau de Cusa el cita directament només dues vegades al llarg de la seva extensa obra. Això ens dóna la idea que citar Llull va resultar comprometedor durant molt de temps, i que alguns dels seus lectors més valuosos no s'hi referien a plena veu, sinó de maneres més aviat subreptícies.

És a final del segle XVI que surt impresa, a Estrasburg, la magna antologia lul·liana confegida per l'editor Lazarus Zetzner, que seria decisiva per tal que Llull pogués tenir difusió entre pensadors i científics

com Descartes, Newton o Leibniz, que descobreix amb entusiasme en l'Art combinatòria lul·liana un instrument vàlid per mecanitzar els fonaments del coneixement (i és en aquest sentit, tornant una altra vegada a la perspectiva dels nostres dies, que s'ha apuntat amb freqüència a Llull i a Leibniz com a precursors, en aquest cas, del llenguatge informàtic). Mecanitzar els fonaments del coneixement, dèiem, amb la finalitat de distingir de manera neta entre la veritat i la falsedat. Val a dir que l'antologia de Zetzner era un projecte editorial sens dubte ambiciós i arriscat, però no gaire polit ni ordenat, en el sentit que, al costat dels textos de Llull, incloïa també comentaris d'altres autors, i encara obres apòcrifes atribuïdes al nostre autor, gairebé sempre de temàtica alquímica. En efecte, una altra vegada la llegenda irromp en la realitat del món lul·lià, i el mite d'un Llull alquimista va ser acceptat durant molt de temps, amb la lògica confusió que això podia comportar entre els seus lectors. La figura del que avui es coneix com a Pseudo-Llull o pseudolul·lisme no fou definitivament extirpada del corpus lul·lià fins al segle XIX. És en aquest moment que l'interès en l'obra de Llull adquireix una nova embranzida gràcies al moviment de la Renaixença, de tal manera que la seva recepció s'amplifica de manera sostinguda i ininterrompuda durant els segles XX i XXI, amb una autèntica comunitat internacional de lul·listes que han dut a bon port innumbrables estudis acadèmics que permeten aprofundir en la in-

esgotable diversitat d'aspectes del pensament de qui no tenia cap recel a presentar-se a ell mateix com un foll, foll per amor a Déu i a la veritat. La influència directa o la inspiració que una gran quantitat d'escriptors, artistes, músics i creadors han trobat en Llull és també substantiva, i abasta noms que van des de Jacint Verdguer fins als nostres dies, passant per J. V. Foix, Salvador Dalí o fins i tot una figura de la contracultura nord-americana com Allen Ginsberg, per esmentar només alguns noms.

EL LLIBRE D'AMIC I AMAT O LA CONTEMPLACIÓ EXALTADA

Ramon Llull no tan sols va excel·lir en les severes disciplines de la teologia i la filosofia, sinó que també va ser, per dir-ho ras i curt, un gran escriptor en el sentit més directament artístic del terme. Dotat d'una forta consciència d'estil i d'una potència creativa inusual, en el seu afany per adreçar-se al major nombre possible de lectors no dubtava d'allunyar-se de l'àmbit de l'especulació, la investigació i el pensament, i entrar en el de la literatura de ficció, ja fos a través de novel·les com el *Romanç d'Evast i Blaqueria*, esmentat habitualment com a *Blaqueria*, o bé a través de la poesia, en obres majors de gran contingut autoreferencial, com el *Cant de Ramon* o el *Desconhort de Ramon*. O com el *Llibre d'amic i amat*, que, malgrat no estar

LLIBRE D'AMIC I AMAT

DEL LLIBRE D'AMIC I AMAT

DEL PRÒLEG

Blaquerna resava, considerant la manera en què contemplava Déu i les seves virtuts, i, quan acabava de resar, posava per escrit allò que li havia donat a contemplar Déu. I així ho feia cada dia. I mudava les formes de la seva pregària, per tal de compondre el *Llibre d'amic i amat*, i perquè totes fossin breus i així, en poc temps, pogués l'ànima meditar sobre moltes d'elles.

I, amb la benedicció de Déu, Blaquerna començà el seu llibre, que dividí en tants versicles com dies té l'any. I cada versicle basta per contemplar Déu un dia sencer, d'acord amb l'art del *Llibre de contemplació*.

COMENCEN LES METÀFORES MORALS

[1]

Preguntà l'amic a l'amat si quedava dins ell alguna cosa més per estimar. I l'amat respongué que allò que podia multiplicar l'amor de l'amic era estimar.

[2]

Els camins pels quals l'amic cerca l'amat són llargs i perillosos, i estan poblats de desvetllaments, sospirs i plors, i il·luminats d'amors.

[3]

Es reuniren molts amadors per tal d'estimar un sol amat, que els omplia d'amors. Cadascun d'ells estava tot sol amb el seu amat i amb els seus agradables pensaments, pels quals experimentaven felices tribulacions.

[4]

L'amic plorava i deia:

—Quan s'esbandiran les tenebres d'aquest món, perquè s'esborrin els camins infernals? I quan arribarà

l' hora en què l'aigua, per la seva naturalesa, ascendeixi, en lloc de descendir com té per costum? I els innocents, quan seran més que els culpables?

[5]

Ah! Quan s'enorgullirà l'amic de morir pel seu amat?
I l'amat, quan veurà l'amic llanguir pel seu amor?

[6]

Digué l'amic a l'amat: —Tu que omplés el sol de resplendor, omple el meu cor d'amor.

Respongué l'amat: —Sense la plenitud de l'amor no plorarien els teus ulls, ni hauries vingut en aquest lloc a veure el qui t'estima.

[7]

Va voler saber l'amat si l'amor del seu amic era perfecte, i li va preguntar en què consistia la diferència entre la presència de l'amat i la seva absència.

Respongué l'amic: —En ignorància i oblit, en coneixement i record.

[8]

Preguntà l'amat a l'amic: —Recordes cap recompensa que t'hagi atorgat per estimar-me?

Respongué: —Sí, perquè entre els treballs i els plaers que em dónes no hi fas diferència.

[9]

—Digues, amic —digué l'amat—, tindràs paciència si doblo les teves fatigues?

—Sí, sempre que doblis també els meus amors.

[10]

Digué l'amat a l'amic: —Saps encara què és l'amor?

Respongué: —Si no sabés què és l'amor, com podria saber què són els treballs, la tristesa i el dolor?

[11]

Digueren a l'amic: —Per què no contestes al teu amat, que t'està cridant?

Respongué: —Ja contesto exposant-me a greus perills per arribar fins a ell, i ja li parlo desitjant els seus honors.

[12]

—Foll amic, per què malmets la teva persona, i malbarates els teus diners, i desdenyes els plaers d'aquest món, i ets menyspreat per la gent?

Respongué: —Per tal d'honorar les honres del meu amat, perquè són més els homes que el deshonen i el desamen que no aquells que l'honoren i l'estimen.

[13]

—Digues, foll d'amor, qui és més visible: l'amat en l'amic o l'amic en l'amat?

Respongué dient que a l'amat se'l reconeix pels seus amors, i a l'amic, pels sospirs, i els plors, i els treballs, i els dolors.

[14]

Cercava l'amic algú que expliqués al seu amat que pel seu amor suportava grans treballs i moria. I trobà el seu amat, que llegia un llibre on eren escrites totes les penes que l'amor li donava pel seu amat, i totes les satisfaccions.